

Bojan Munjin

Igor Vuk Torbica – ČUDO OD REDATELJA

Malo je danas kazališnih redatelja s tako snažnim autorskim rukopisom kao što je to Igor Vuk Torbica. On je tipičan *libero* igrač, i kada se radi o mjestima njegova djetinjstva, mladosti i života uopće, i kada se radi o gradovima u kojima je režirao svoje predstave. Ono što je uvijek nepokolebljivo isto, barem što se tiče teatra, jest njegov čvrst i utemeljen razlog zašto na pozornici želi progovarati baš o određenim temama i problemima. Rođen je u Drvaru, gimnazijske dane je proveo u Puli, a kazališnu akademiju, kao najbolji u klasi, Igor Vuk Torbica završio je u Beogradu. Njegova hvaljena studentska predstava *Pokojnik* dobivala je nagrade na festivalima te je bila uvrštena i u redovni repertoar Jugoslavenskog dramskog pozorišta u Beogradu. S nepunih 27 godina u istom je kazalištu režirao predstavu *Razbijeni krčag* prema komadu Heinricha von Kleista i tada se jasno moglo vidjeti da se rađa redatelj od integriteta i jedna nova poetika, te da Torbica, kakvo god djelo režirao, tom će predlošku primarno željeti udahnuti neku sasvim novu stvarnost. Ta nova stvarnost sastoji se od toga što dramske tekstove, od starih Grka na ovamo, Torbica ne želi tek interpretirati, nego u njima traži razloge za svoje današnje viđenje starih problema. To, naravno, nije nikakva novost u povijesti modernog teatra, ali je magičan način kako Torbica režira upad suvremenosti u djela starih majstora. Naravno, kod Torbice nema govora o aktualizaciji na prvu loptu, o svađanju na pozornici s dnevnim politikom, a ni o plakativnim manifestima ili aktivističkoj pobuni na barikadama ovoga svijeta. Snaga njegove poetike leži u finim,

Ono što je uvijek nepokolebljivo isto, barem što se tiče teatra, jest njegov čvrst i utemeljen razlog zašto na pozornici želi progovarati baš o određenim temama i problemima

ali ubitačnim detaljima: nekada je to zaista lucidno poigravanje s tekstom, nekada je to odabir genijalnog glumca za nemoguću misiju, nekada je to okretanje mizanscena na glavu ili začudna pojava *evergreen* šlagera u teškoj šekspirijanskoj drami, a često je sve to zajedno umiješano u dramatični spektakl neke vrste totalnog teatra. Taj vatromet mnogih scenskih simbola služi Torbici samo zato da pronađe poetske pukotine kroz koje bi s pozornice omogućio publici da vidi ovaj svijet.

Ubrzo je u takvom silovitom naletu uslijedila njegova predstava *Hinkemann* u Zagrebačkom kazalištu mladih, koja je na juriš osvojila sve nagrade na važnijim festivalima, potpuno raspametila publiku i gdje god da je igrala, pokazala je orijašku zrelost i autoritet jednog mladog i talentiranog redatelja. Ta predstava, koja govori o potpuno dehumaniziranoj ljudskoj jedinki usred današnje stvarnosti, pokazala je, kao i sve kasnije Torbičine režije, da to nesumnjivo čudo od redatelja u sebi spaja tu izrazitu sposobnost transformacije dramskog predloška u sasvim novi konstrukt, kao i tvrdo znanje poznavanja alata u kreiranju takvog kazališta.

Hinkeman, ZKM, Zagreb

Kada su pitali glumca Svetozara Cvetkovića, aktera Torbičine predstave *Razbijeni krčag* u JDP-u, kako to da glumci po Torbičinim uputama tako disciplinirano i precizno igraju na nekoliko vrlo zahtjevnih planova paralelno, Cvetković je (u šalji) odgovorio: „Pa mi se njega bojimo.“ Treća stvar koja je krajnje važna jest da ovaj redatelj, iako je još tako, recimo, bezobrazno mlad, nevjerovatnim laserskim okom osjeća naše vrijeme i njegove najveće traume.

Kada režira Shakespeareovog *Tita Andronika* u ZKM-u, on lucidno upire prstom u današnje beščutne vladare, kada na scenu Narodnog pozorišta u Beogradu postavlja Tolstojevo *Carstvo mraka*, on misli na današnji beskrajni socijalni jad i sirotinju, kada u zagrebačkoj Gavelli priprema *Priče iz Bečke šume*, on upozorava na novi fašizam, kada uprizaruje *Hinkemanna*, on govori o današnjim ljudima koji su zarobljeni u mrežama beskrupuloznih mešetara svih boja, kada u Bitoli režira *Bakhe*, on dovikuje publici da ako misli da je s ovim svijetom sve u redu neka onda ne idu u teatar... Naravno, ne izgledaju sve Torbičine predstave uvijek tako eksplozivno kao *Hinkemann*, ali one nikada nisu pravljene s figom u džepu, niti su rutinski mla-

ke, s tim već uobičajenim, bla-bla, općim mjestima. Nikada se kod Torbice ne radi o „univerzalnim pitanjima“ koja se tiču svakoga i nikoga, nego uvijek o precizno odapetim strijelama od kojih se nigdje ne možemo sakriti. Četrta važna stvar, koja proizlazi iz prethodnih triju, jest što Torbica, u današnjem mutnom svijetu i često nemoćnom teatru, više ne želi u zanatskom smislu računati na dobro upakirane komade i provjerene kazališne trendove. Na pitanje potpisnika ovih redova kakav je njegov teatarski stil, Torbica je odgovorio:

„Pokušavam, recimo, ne učiniti Shakespeareu ono što mu je učinio Hollywood: ne želim obući svoje glumce u crno govoreći im – ovo je mračna drama. Danas živimo puno različitih ideja i u istom trenutku prebivamo u različitim, ali paralelnim vremenima koja koegzistiraju i ja ih na

Kada u Bitoli režira *Bakhe*, on dovikuje publici da ako misli da je s ovim svijetom sve u redu, neka onda ne idu u teatar...

Molière, *Tartuffe*, koprodukcija Narodnog pozorišta iz Sombora i Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada

sceni nastojim pomiriti. Tako svaka scena mora u sebi otvoriti nove ideje i aluzije koje nas vezuju za ovaj trenutak. Želim da sva ta vremena postoje u mojim predstavama i da se nađu u dijalogu...”

Od ovog redatelja saznao sam kako on osjeća da smo svi mi danas preopterećeni, ne samo informacijama, nego i nemogućnošću jasnog pogleda na suvremene fenomene i u toj kakofoniji svega, jasan i određen stav, u politici, ekonomiji ili kulturi, više nije vrijednost kojom možemo razumijevati stvari. Danas, vjeruje Torbica, više nemamo čvrst i monolitan sustav, u globalnom jednako kao i u lokalnom prostoru, dok ljudi trče za lakim odgovorima i jednostavnim pogledima na okolinu.

„U tom smislu, u svojim predstavama idem drugim putem, ne znanim žanrom i doktrinama, nego svojim napipavanjem u mraku”, kaže Torbica.

Jedna od posljednjih Torbićinih predstava, koja funkcionira kao prvorazredna pokazna vježba njegove autorske poetike i svijetli kao voluminozna kruna svega što je do sad kreirao, jest *Tartuffe*, koji je nastao u koprodukciji Narodnog pozorišta iz Sombora i Srpskog narodnog pozorišta

šta iz Novog Sada. Ta Molièreova komedija o čestitiji, ali lakovjernoj obitelji koju obrlati varalica i licemjer, Tartuffe, pozivom na skromnost, odricanje i religiozno činstunstvo, i koju na kraju od Tartuffeovih spletki i totalnog siromaštva spašava „dobri” kralj – danas, u svijetu koji je iskočio iz zgloba, predstavlja više nego naivnu priču. Danas više nema tog spasitelja, jer živimo u tzv. vremenu reptila, u kojem ne znamo kamo da sklonimo glavu od političara, bankara, države, kapitalista i dehumanizirajućih propisa. To, naravno, uočava i Torbica, shvaćajući da je današnje vrijeme donijelo sasvim nove izazove, u kojima vjera i religija nisu ono čime nas Tartuffe drži u pokornosti.

Tartuffe se danas koristi demagozijom, crpi snagu iz naših slabosti, obilježava nas krivicom, iskorištava naše mane i tabue, kako bi nas ucijenio da ne činimo ništa i da ostanemo u strogom okviru građanske poslušnosti. Taj Tartuffe je svaki dan s nama, u našim dnevnim i spavaćim sobama, s nama za stolom dok ručamo, on je neizbježan i mi svi dobro znamo tko je on, beskrajno ga trpimo, makar i ne izgovarali njegovo ime naglas! – izjavio je Torbica neposredno prije premijere.

Ono što je magično u ovoj predstavi jest kako je Torbica od Tartuffea, uobičajenog prevaranta i lopova na gradskom trgu u Molièreovo doba, napravio glavnog Antikrista našega vremena koji upravlja našim životima i dušama, koji nas formalno ne izbacuje iz stana, ali nas pretvara u doživotne robove koji pred njim moraju gledati u pod

S obzirom na to da danas nema na vidiku epohalnih spasilackih ideja na koje bismo se mogli osloniti, u vremenu u kojem živimo s neprijateljem svugdje oko nas, koji se nije predstavio, onda je Torbica nužno morao pretvoriti pučku komediju sa sretnim završetkom u socijalnu tragediju bez izlaza. Da bi to postigao, on je, dopisujući Molièreov tekst star 350 godina, od *Tartuffea* napravio mračni dokumentarac o suvremenoj obitelji u smrtonosnom okruženju neprijateljskog vremena. Pripovjedač u toj otužnoj obiteljskoj sagi je izvorna Molièreova junakinja, Dorina, kojoj je sve jasno, koja prekomjerno puši na pozornici i pita se treba li možda ići kod psihijatra, je li ona luda ili svi oko nje, ali zapravo zna da je nešto gadno sa svima nama krenulo po zlu, i kolikogod sve izgledalo normalno, čeka se samo završni udarac. Taj fatalni trenutak pojavit će se u obliku varalice Tartuffea, ali mogao je to biti i bilo tko drugi iz ergele današnjih javnih i tajnih mešetara, zbog kojih nas obuzima sasvim konkretan strah, ali i zebnja civilizacijskih razmjera. Tako su se spojili Molièreov komad u stihovima i Torbićina ubitačna svakodnevnica, u kojoj drhtimo od svakog Tartuffea koji će nam pokucati na vrata; od obavijesti da nam je mirovina smanjena na minimum, da nam izvršitelji dolaze plijeniti namještaj zbog nekog kredita koji ćemo otplaćivati do smrti, ili zbog iznenadnog otkaza na poslu bez suvišnih zašto. Ono što je magično u ovoj predstavi jest kako je Torbica od Tartuffea, uobičajenog prevaranta i lopova na gradskom trgu u Molièreovo doba, napravio glavnog Antikrista našega vremena koji upravlja našim životima i dušama, koji nas formalno ne izbacuje iz stana, ali nas pretvara u doživotne robove koji pred njim moraju gledati u pod. Jedini glas

Molière, *Tartuffe*

razuma, Dorinu, zadavit će tiho i nježno sam Tartuffe, a ukućani će leš sakriti pod trpezarijski stol i nastaviti mirno jesti da ne bi izazivali još goreg vruga. Ta je pretvorba u ovoj predstavi toliko moćna da se jedino može usporediti s monologom Velikog Inkvizitora iz romana *Braća Karamazovi* i ona ne samo da uspijeva držati publiku priljepljenu uz svoje naslonjače, nego predstavlja jednu od najupečatljivijih scena modernog glumišta ovih prostora posljednjih godina.

Kako je to Torbica uspio, to nitko ne zna; dramaturški se, naravno, taj postupak može racionalno odšarafiti, ali je teško slijediti hrabrost, moć i imaginaciju te redateljske vizije. Konačno, za takvu predstavu Torbici je bio potreban pouzdan ansambel dvaju voždovdanih kazališta i dvoje izvanserijskih glumaca: Saša Torlaković kao Tartuffe i Hana Selimović kao Dorina. Politički, ova predstava govori o aktualnom trenutku u Srbiji u kojoj Orgonovu obitelj predstavlja čitavo srpsko društvo potpuno poraženih pojedinaca, pred apsolutnom vlašću političko-tajkunske klike, dok je u etičkom smislu poražen čitav svijet.

Najvažnije jest što je *Tartuffe* magična predstava koja nam začudnim redateljskim i glumačkim umijećem, kao i sve ostale Torbićine predstave, na poetsko brutalan, ali za publiku ljekovit način, pokazuje istinu svijeta u kojem živimo.